

Veres Gábor

**AZ EGRI FERTÁLYMESTERSÉG
HAGYOMÁNYAI – OKTATÁSI,
ISMERETÁTADÁSI LEHETŐSÉGEK,
MÚZEUMPEDAGÓGIA**

Az egeri fertálymesterség három évszázados múltja tekint vissza. Megmaradásának talán legnagyobb próbatétele a 20. század második felében volt. Az 1949-es baloldali hatalomátvétel után szögre akaszthatták botjukat az egeri fertálymesterek, és a rendszer fennállásáig legfeljebb a pincék mélyén, poharazgatás során, baráti társaságban emlékezhetek meg a letűnt egeri hagyományról. A negyven év alatt a rendszer felülről építkezett, és kevés teret engedett, különösen az első két évtizedében, az alulról szerveződő kezdeményezéseknek.

A rendszerváltás után demokratizálódott a választási rendszer, és a települések irányításában is megjelentek az önkormányzatok, melyek már nevükben is jelezték a változást a tanácsrendszeren alapuló közigazgatás után. Úgy tűnt, hogy a közigazgatás alulról szerveződő kisebb egységei, a tizedesek, utcacapitányok, fertálymesterek intézményei végleg a történészek, néprajzosok kutatási témái lesznek, hiszen már a 19. század második felében bekövetkezett közigazgatási átszervezés után is csak a hagyományokhoz való ragaszkodásként őrizték és próbálták új tartalommal megtölteni például az egeri fertálymesterséget. Mástutt már ekkor eltűnt, nem is érte meg a betiltást hozó szocialista/kommunista érárt.

Nem véletlen, hogy Egerben éledt újjá a gondolat 1995-ben, bár itt sem volt egyszerű az újjászervezés, mint azt Várkonyi György főkapitány visszaemlékezéseiből tudhatjuk, de még sokan emlékeztek a fertálymesterekre, és még éltek is a tisztséget egykor viselők közül.¹ Arról azonban nem számolhatunk be, hogy Eger példája rövid időn belül követőkre talált volna, és joggal vetődik fel a kérdés, vajon Eger társadalmában eljutottak-e arra a helyükre a fertálymesterek, melyet egykor elfoglaltak. Erről az újjászervezést követő években még korántsem beszélhetünk. A húsz éves visszatekintés tükrében azonban látszik az ismertségben és elismertségben való bővülés. Ennek csak egyik oka, hogy a testület létszáma is jelentősen bővült. Számuk mára meghaladta a kétszázötvenet, így

---

¹ VÁRKONYI György 2015.

a közvetlen családtagokkal együtt több mint ezer ember érintett a fertálymesterség működésének mindennapjaiban. Ez persze csak a legszűkebb kört jelenti, hiszen a fertálymesterek kapcsolatban vannak a negyedekben is a lakossággal, és a közéleti eseményeken megjelenő, hivatalban lévőkön keresztül pedig a város széles nyilvánossága ismerheti őket nemcsak az események helyszínén, hanem a helyi média csatornáin keresztül is. A mai kiérdemültek között és a háború előtti időszakban is voltak olyan családok, ahonnan több generációból is került ki fertálymester, ha az ifjabb generáció tagja is elismert polgárává vált a városnak. Hogyan találkozhatnak ma a fiatalok, a gyermekek a fertálymesterséggel és annak hagyományával Egerben? A fertálymesterek családjai ma is fontos építőkövei a hagyomány ápolásának, de egy 55 ezres lakossággal bíró városban nem lehet ez az egyedüli út.

1. kép

Az egri fertálymesterség élő hagyománya 2014-ben felvételt nyert a Szellemi Kulturális Örökség hazai jegyzékére, így 2015-ben fertálymestertársaimmal mi is részt vehettünk Szentendrén a Szabadtéri Néprajzi Múzeumban a Pünkösdi Örökség Fesztiválon.² (1. kép) Nagyon sok érdeklődő látogatott el a standunkhoz, akiknek bemutattuk a jeles egri hagyományt. De azt is megtapasztalhattuk, hogy mennyivel könnyebb egy laikusnak bemutatni a fesztiválon részt vevő más szellemiörökség-elemet: a busójárást, a karcagi birkapörköltet vagy épp a borsodnádasi molnárkalács készítés hagyományát. A felnőttek megértették, de

² A testületet Belkoviccs László, Cséfalvay Gyula, Dudás Sándor, Ferenczy Tamás, Jakab András, Kovács Imre, Petercsák Tivadar és Veres Gábor fertálymesterek képviselték.

a gyerekek elsősorban a tárgyak iránt érdeklődtek. Vizsgálgatták a szalagos botokat, és magukra öltötték a százáncú köpeny méretükre készült darabját. A tárgyakon keresztül nagyon sok részletet tudtunk bemutatni a fertálmesterségből, és persze ők is sokat kérdeztek. Mit csináltak a bottal? Mit jelent a név és az évszám a szalagokon? Stb. Érdekesnek találták az avatás ceremóniáját, a suttógon való jelölést, de hogy a hagyomány lényegét megértették-e, abban nem lehattunk minden esetben biztosak, különösen a kisebbeknél. Ezzel egy szórazkozottatva ismeretterjesztést szolgáló fesztiválon nem lehetünk elégedetlenek, hiszen egy nagyon fontos dolgot elértünk: a figyelemfelkeltést. Ez persze nemcsak a fertálmesterségnek szólt sok esetben, hanem városunknak: Egernek, hiszen a fesztivál látogatói az ország minden részéről, sőt külföldről is érkeztek. Egerről a legtöbb érdeklődőnek az 1552-es török ostrommal összefüggésben és Gárdonyi regénye kapcsán voltak ismeretei, így ehhez kapcsoltan helyeztük el az időben a hagyományt, mely Eger török megszállását követően alakult ki.

Az egeri fertálmesterség történetében jelentős esemény volt a Negyedmesteri Testület megalakítása 1931-ben. Ekkor részletesen írásba foglalták a kötelességeket, mely jelen tanulmány tárgyát képező témában a fiatalokkal való kapcsolat és a hagyományok megőrzésében is fontos gondolatokat tartalmazott. Kiemelten kezelik az „*őseinktől reánk maradt jogok és kötelezettségek*” megőrzését. A diákok oktatásával-nevelésével kapcsolatban leszögezik, hogy „*Támogatnunk kell az iskola munkáját s az iskolán kívül is mentenünk kell a nevelés eredményeit.*” Ez a gondolat több területre is kiterjedhet, de kiemelten fontos a törvényeken, hagyományokon, szokásokon alapuló rend védelme, melyben a fertálmesterek segíthetik a fiatalabb generációk beilleszkedését, a helyi társadalom működését biztosító szabályok megismerését, melynek érdekében „*öregbíteni kell a hatóságok és felsőbbiségek tiszteletét*”. Ugyanakkor, akár ezekkel szemben is „*józan eréllyel és kitartással kell megvédenünk polgártársaink jogait és érdekeit*”.³

Nagyon fontos gondolat, amely a város kulturális örökségének megőrzését is a fertálmesterek kötelességei közé emeli: „*Mindent el kell követnünk, hogy városunk lakossága Eger művészeti szépségeivel, történelmi emlékeivel, néprajzi s gazdasági sajátosságaival megismerkedjék, hogy ezeket az ő legsajátabb kincseiül felismerve, büszke legyen rájuk. Városunk templomairól, a várról, a liceumról, a minaretről, a fürdőkről és egyéb nevezetességekről szerkesztendő olcsó ismertetések és kiadványok a nép körébe történő eljuttatásán kívül az olvasóköri összejöveteleken s más gyűléseken is állandóan állítsuk szemük elé Eger nagy nemzeti és művelődési jelentőségét.*”⁴

A 20. század első felében élt fertálmesterek nem gondolhattak arra, hogy közel egy évszázad múlva a 21. század második évtizedében intézményük, tev-

---

³ BREZNAY Imre 1939. 23.

⁴ BREZNAY Imre 1939. 24.

kenységük is az egri örökség megőrzendő értékei közé kerülhet. Nem véletlen, hogy 1931-ben a fertálymesterek feladatai között a város értékeinek a védelme is megjelent. Jóval kevesebb intézmény, szervezet, egyesület foglalkozott ezzel akkor, mint manapság.

Napjainkban sokkal kiterjedtebb törvényi, rendeleti szabályozás és az ezekben felhatalmazott intézmények foglalkoznak az örökség védelmével állami és helyi szinten is, de természetesen ma is szükség van ebben a civilek, a helyi közösségek együttműködésére. Az iskolákban is helyi tantervek készülhetnek, így tervezetten az oktatás keretében ismerkedhetnek meg a települések diákjai lakóhelyük értékeivel. Nem nehéz megjósolni, hogy a fertálymesterség szellemi kulturális örökség listára kerülésével rövidesen azokban a helyi iskolákban is megjelenik az oktatásban ez az örökségi elem, ahol eddig erről nem volt szó.

A felsőoktatásban ez a lépés már fél évtizeddel ezelőtt megtörtént Egerben. Az Eszterházy Károly Főiskolán a kulturális örökség tanulmányokat folytató mesterszakos hallgatók a téma szakavatott kutatójától⁵ hallhattak előadásokat a témáról. 2014-ben pedig egy új tantárgy került akkreditálásra Eger kulturális öröksége címmel, melynek egyik előadásán szintén helyet kap a fertálymesterség.

A tantárgyat először a kulturális örökség mesterszakosok, majd szabadon választott előadásként a Tanárképzési és Tudástechnológiai Kar, majd a főiskola valamennyi karának hallgatói számára hirdették meg. A 2015/16-os tanévtől a főiskola alapképzésére felvett valamennyi elsős kötelező tárgyként fogja hallgatni. Így a fertálymesterséggel kapcsolatos ismeretek is jóval szélesebb körben találhatnak befogadókra, mint korábban.

A főiskolán természetesen nemcsak egri, hanem az ország minden részéből, sőt külföldről is tanulnak hallgatók. Az Eszterházy Károly Főiskolán alapképzésüket megkezdők egyáltalán nem vagy csak részben ismerik Eger kulturális örökségét. Az évszázadok során olyan jelentős épített, tárgyi és szellemi örökség koncentrálódott a városban, mely alapján Magyarország meghatározó szellemi központjainak sorába tartozik. A tantárgy célja, hogy a főiskola valamennyi hallgatója számára ismereti alapokat adjon, ezzel értő módon tegye elérhetővé ezt az örökséget. A tanulmányok során a hallgatók az elsajátított magas szintű szakmai ismereteken túl lássák meg azt az értéket, melyet az alma mater több mint két évszázados oktatási és Eger kulturális hagyományai képviselnek. A magyar kultúra szerves részeként, összefüggéseiben bemutatott egri örökség segítséget nyújt ahhoz, hogy a hallgatók az itt töltött éveiket egri diákként élhessék meg, melynek szellemisége elkísérheti őket a diploma megszerzése után is.⁶

---

⁵ Dr. Petercsák Tivadar egyetemi tanár önálló kötetet is megjelentetett a témában. PETERCSÁK Tivadar 2014.

⁶ Részlet a szerző által készített tantárgyleírásból.

A felsőfokú oktatásban fotók és filmek segítik a hallottak alaposabb megértését, befogadását. A közoktatásban és azon belül is az általános iskolában nagy szerepe lehet a tárgyaknak, jobban felkelti a diákok érdeklődését a téma iránt. A fertálymesterség tárgyai közül jelentős számú maradt fenn: botok, százrácú köpeny, tablók, eredeti filmek, fényképek. Ezek ma a Dobó István Vármúzeumban találhatóak. Sajnos az a várostörténeti kiállítás, melynek része volt egy fertálymesterséget bemutató terem is, megszüntetésre került, ezt követően a tárgyakat csak alkalmanként láthatták időszakos tárlatokon az érdeklődők.

A vármúzeum múzeumpedagógiai tevékenységében két évtizede kiemelkedő rendezvény a Vártábor. Az egyhetes turnusokban megszervezésre kerülő táborban a diákok Eger és Heves megye történeti értékeivel, hagyományaival ismerkedhetnek meg alaposabban, minden évben változó témákban. 2004-ben a fertálymesterség is helyet kapott a Vártábor múzeumpedagógiai foglalkozásai között. Az eredeti, múzeumban őrzött tárgyakkal is megismerkedhettek, és ezekről olyan másolatok is készültek, melyeket felölthettek, kézbe is vehettek. Így a gyermekek méretében készült köpenyben, szalagos bottal, fényképeken is megörökítésre kerültek a tábor résztvevői. (2. kép)

2. kép

Nagyon körülményes, és éppen ezért csak alkalomszerű lehet egy olyan foglalkozás, mely múzeumi raktárakban lévő tárgyakhoz kapcsolódik. Múzeumpedagógiai szempontból is fontos esemény volt, hogy a fertálymesterség tárgyi anyagából újból állandó bemutatóhely, kiállítás létesült a Servita Udvarházban. A nemrégiben megnyílt tárlaton elsőként a személyes emlékek, információk után kutatók, érdeklődők jelentek meg látogatóként. Szeretnénk a diákság érdeklődését is felkelteni és megismertetni őket az itt látható bemutatóhellyel. A tárlat a fertálymesterség újbóli megalakításának 20. évfordulójára készült, és erre az alkalomra diákoknak szóló városi vetélkedőt is szervezünk, mely természetesen a kiállításhoz is kapcsolódik. A vetélkedő címe Eger és a fertálymesterek. Az alsó tagozatosoknak szóló pályázati kiírást 2015. szeptember elején kapták meg az egri általános iskolák Beküldendők voltak A/4 méretben készült ceruzával, filctollal, zsírkrétaival színezett rajzok, tempera vagy egyéb technikával készült festmények. A fertálymesterekhez és tevékenységükhöz kapcsolódó képeket vártunk. A beküldési határidő október 10. volt. A kiállítás az Eszterházy Károly Főiskolán volt látható. A munkákat zsűri értékelt október végéig. Az egri fertálymesterségről rendezett konferencia alkalmával a résztvevők szavazhattak a kiállított képekre. A szavazatok számát a zsűri döntésénél figyelembe vette. A díjazottak könyv és egyéb tárgyi jutalmat kaptak, az első helyezett pedig családjával részt vehet a szentendrei Skanzenben a Pünkösdi Örökség Fesztiválon.

Az 5–8. osztályosok részére (felső tagozatosok, kisgimnazisták) a pályázati kiírás szintén szeptember elején jelent meg, de a beküldési határidő a feladatok összetettsége miatt november közepén zárult. Háromfős csapatok jelentkezhetek. Minden csapatnak be kellett küldeni 1 db A/4 méretű rajzot, festményt vagy egyéb technikával készült alkotást, mely szerintük a leginkább kifejezi fertálymesteri tevékenység lényegét, városunkban betöltött szerepét. Meg kellett oldani egy 8 kérdésből álló tesztet a fertálymesterség történetével kapcsolatban, melynek megoldásában a Servita Udvarház fertálymesteri kiállítása nyújthatott segítséget. Ezen kívül el kellett készíteni egy 1949 előtt hivatalt viselt fertálymester életének a feldolgozását. A beküldött munkák alapján a legjobb hat csapat került be a vetélkedő döntőjébe, melyre 2016 áprilisában kerül sor.

Jelen tanulmánykötet nyomdai zárása miatt a vetélkedők eredményéről nincsen mód ezen a helyen beszámolni. Reményeink szerint azonban új fejezet kezdődhet a hagyomány átadásának történetében. A fiatalokkal, a jövő generációval alaposabban megismertetve a háromszáz esztendő szellemi kulturális örökséget biztosíthatjuk annak fennmaradását a következő évszázadokban.

IRODALOM

BREZNAY Imre

1939 Az egri fertálmesterségről. Kiadta az egri Fertálmesteri Testület.
Eger

PETERCSÁK Tivadar

2014 A fertálmesterség. Egy hagyományörző tisztség Egerben. Kossuth
Kiadó – Eszterházy Károly Főiskola. Budapest–Eger

VÁRKONYI György

2015 Hagyományra épülő jövő.
Az előadás elhangzott 2015. május 8-án az Egri Fertálmesteri Tes-
tület újkori megalakulásának 20. évfordulója alkalmából rendezett
ünnepségen a Bartakovics Béla közösségi házban.
(http://www.fertalmesterek.hu/Tartalom/pdf/Beszamolo_esemeny_ekrol/Hagyomanyra_epulo_jovo.pdf, 2015. 08. 15)